

เอกสารคำสอน
รหัสวิชา THA-100

ภาษาไทยร่วมสมัยและการรู้สารสนเทศ
(Contemporary Thai Language and Information Literacy)

การรู้สารสนเทศ (Information Literacy)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรจน์ บัณฑิตย์

หลักสูตรการจัดการสารสนเทศดิจิทัล
สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
2556

เอกสารคำสอนรายวิชา THA-100 ภาษาไทยร่วมสมัยและการรู้สารสนเทศ

(Contemporary Thai Language and Information Literacy)

การรู้สารสนเทศ (Information Literacy)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรจน์ บัณฑิตย์

หลักสูตรการจัดการสารสนเทศดิจิทัล

สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

2556

คำนำ

เอกสารคำสอนรายวิชา THA-100 ภาษาไทยร่วมสมัยและการรู้สารสนเทศ (Contemporary Thai Language and Information Literacy) เรียบเรียงขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนในเนื้อหาส่วนของการรู้สารสนเทศ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ซึ่งเป็นวิชาบังคับพื้นฐาน เนื้อหาของเอกสารจะกล่าวถึง ความหมาย ความสำคัญ บทบาทของการรู้สารสนเทศ ทฤษฎีการ ระบบการจัดเก็บ การสืบค้น การเขียนบรรณานุกรม และอ้างอิง

ผู้เขียนหวังว่าเอกสารคำสอนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษา และผู้สนใจ อื่นๆ เป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนขอขอบคุณผู้แต่งหนังสือและเขียนบทความ เอกสารทุกรายการที่ผู้เขียนนำมาอ้างอิงในเอกสารคำสอนเล่มนี้เป็นอย่างมาก เพราะถ้าปราศจากท่านเหล่านี้แล้ว ผู้เขียนคงไม่สามารถเรียบเรียงเอกสารคำสอนเล่มนี้สำเร็จลงได้

อรรจน์ บัณฑิตย์

2 มกราคม 2556

สารบัญ

บทที่	หน้า
คำนำ.....	ก
สารบัญ.....	ข
สารบัญภาพ.....	ค
สารบัญตาราง.....	ง
1 สารสนเทศ ความรู้และการรู้สารสนเทศ.....	1
- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับความรู้	2
- การรู้สารสนเทศ	5
- บทบาทและความสำคัญของสารสนเทศในยุคสังคมสารสนเทศ.....	8
2 ทรัพยากรสารสนเทศ.....	20
- วัสดุตีพิมพ์.....	20
- วัสดุไม่ตีพิมพ์.....	26
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์	28
3 การจัดเก็บและการจัดหมวดหมู่ทรัพยากรสารสนเทศ.....	32
-การจัดเก็บหนังสือ.....	32
-การจัดเก็บวารสาร.....	35
-การจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศประเภทอื่นๆ.....	36
-เลขเรียกหนังสือ.....	37
-การเรียงหนังสือบนชั้น.....	38
4 การสืบค้นสารสนเทศ.....	40
-กลยุทธ์และเทคนิคการค้นสารสนเทศ.....	40
-การสืบค้นสารสนเทศจากฐานข้อมูลบรรณานุกรมออนไลน์.....	42
-การสืบค้นสารสนเทศด้วยฐานข้อมูลออนไลน์.....	46
-การสืบค้นสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต.....	49
5 การเขียนรายการอ้างอิงและบรรณานุกรม.....	57
ภาคผนวก ก1 ตัวอย่างการสืบค้นฐานข้อมูล OPAC.....	73
ภาคผนวก ก2 ตัวอย่างการสืบค้นฐานข้อมูลออนไลน์.....	80

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 วัฏจักรของการรู้สารสนเทศ	11
2 แสดงกระบวนการรู้สารสนเทศ.....	14
3 ตัวอย่างของเลขเรียกหนังสือ (Call number) ระบบ LC.....	37
4 ตัวอย่างการเรียงหนังสือบนชั้น.....	38
5 ตัวอย่างหน้าจอระบบ OPAC ของระบบห้องสมุดอัตโนมัติ WALAI AutoLib ที่ใช้โดยศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัย วลัยลักษณ์.....	45
6 ตัวอย่างผลของการสืบค้นด้วยระบบ OPAC ของระบบห้องสมุดอัตโนมัติ WALAI AutoLib.....	46
7 ตัวอย่างเว็บมานุกรม Yahoo.....	51
8 ตัวอย่างเครื่องมือสืบค้น DuckDuckGo.....	52

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงรายตัวอย่างฐานข้อมูล ThaiLIS.....	47
2	สรุปลักษณะของการกำหนดคำค้นและการใช้เทคนิคการสืบค้นที่ เหมาะสม.....	53

บทที่ 1

สารสนเทศ ความรู้และการรู้สารสนเทศ

สารสนเทศได้กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานปัจจัยที่ห้า ที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นสารสนเทศที่จำเป็นในการประกอบธุรกิจ ในการค้าขาย การผลิตสินค้า การท่องเที่ยวและบริการ หรือการให้บริการทางสังคม การจัดการทรัพยากรของชาติ การบริหารและปกครอง รวมไปถึงสาระบันเทิงในยามพักผ่อน เป็นต้น ในความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลในสาขาวิชาชีพต่างๆ ทั้งนักวิชาการ นักธุรกิจ นักสังคมศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ กล่าวว่า สารสนเทศเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในปัจจุบัน และในยุคสังคมสารสนเทศแห่งศตวรรษที่ 21 สารสนเทศจะกลายเป็นทรัพยากรที่สำคัญและเป็นฐานแห่งอำนาจอันแท้จริงในปัจจุบันและอนาคต ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มนุษย์สามารถเรียนรู้จากการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการได้มากมาย การศึกษาจะกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมแห่งความรู้ และความรู้จะกลายเป็นศูนย์กลางของอำนาจใหม่ในศตวรรษที่ 21 สังคมในศตวรรษหน้าจึงเป็นสังคมที่กำลังก้าวไปใกล้กับประโยคมะตะของ Francis Bacon ที่ว่า **"ความรู้คืออำนาจ (For also knowledge itself is power)"** ความรู้จะกลายเป็นตัวกำหนดระดับความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับบุคคล ระดับหน่วยงาน และในระดับประเทศ จนในที่สุดจะไม่มีใครเรียกประเทศไหนว่าเป็นประเทศยากจนอีกแล้ว แต่จะเรียกว่า **"ประเทศที่ไม่รู้"** แทน ดังนั้นบุคคลที่ทรงความรู้อย่างหลากหลายและมีความสามารถในการจัดการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ได้ จะกลายเป็นคนกลุ่มใหม่ที่ทรงพลังในสังคมอนาคต (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2544) โดยสังคมดังกล่าวพยายามใช้ความรู้ การเรียนรู้ และการจัดสรรคลังความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และนำความรู้มาสร้างนวัตกรรม ใหม่ โดยความรู้และนวัตกรรมที่สร้างขึ้นนั้น จะต้องก่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนต่างๆ อย่างสมดุล (วิศิณ ชูประยูร, 2545) และอาจสรุปได้ว่าสารสนเทศและความรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการผลิตความรู้ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมากมายในยุคที่เรียกว่า **"สังคมแห่งความรู้"**

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ “ความรู้”

ข้อมูล สารสนเทศและความรู้ มีความหมายที่เกี่ยวข้องกันจนในบางครั้งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ซึ่งคำทั้ง 3 คำมีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล สารสนเทศและความรู้ ไว้ดังนี้

1.1 ความหมายของข้อมูล (Data)

Ackoff (1989) กล่าวว่า ข้อมูล คือ สัญลักษณ์ที่ยังไม่ได้แปลความ

พริดา วิเชียรปัญญา (2547) กล่าวว่า ข้อมูล หมายถึง ข้อมูลดิบที่เกิดจากการทำงานประจำวัน ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลในระดับปฏิบัติการ

วิจารณ์ พานิช (2546) กล่าวว่า ข้อมูล หมายถึง ข้อมูลเชิงบรรยาย หรือข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ประสิทธิ์ ทิมพุดิ และครรชิต มัลลียงส์ (2549 : 35-37) กล่าวว่า ข้อมูล หมายถึง บันทึกที่แสดงความเป็นไปหรือเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งๆ หรือเกี่ยวกับ คน สิ่งของ หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งข้อมูลสามารถแบ่งเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. ข้อมูลตัวเลขหรือข้อมูลเชิงจำนวน (Numeric Data) เป็นข้อมูลตัวเลข ที่สามารถนำมาบวก ลบ คูณหารได้ เช่น ข้อมูลบัญชีการเงิน ราคาสินค้า เป็นต้น
2. ข้อมูลตัวอักษรหรือข้อมูลที่เป็นข้อความ (Text Data) เป็นข้อมูลที่ไม่สามารถนำมาคำนวณได้ เช่น ชื่อคน ชื่อบริษัท เป็นต้น
3. ข้อมูลกราฟิก (Graphical Data) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างภาพกราฟิก เช่น ข้อมูลภาพถ่าย ภาพเก่า ภาพอาคาร เป็นต้น
4. ข้อมูลภาพลักษณ์ (Image Data) เป็นข้อมูลที่เกิดจากการถ่ายภาพ กล้องดิจิทัล หรือการสแกนเอกสารด้วยเครื่องสแกนเนอร์ ข้อมูลประเภทนี้จัดเก็บเป็นจุดภาพและไม่สามารถนำไปคำนวณได้ เช่น ภาพใบหน้าของพนักงานแต่ละคนในบริษัท เป็นต้น
5. ข้อมูลเสียง (Voice Data) คือ เสียงต่างๆ ได้แก่ เสียงสั่งงาน คอมพิวเตอร์ หรือเสียงพูด เสียงที่บันทึกไว้ฟัง เป็นต้น

จากนิยามข้างต้น สรุปได้ว่า ข้อมูล คือ กลุ่มของสัญลักษณ์ ข้อเท็จจริง ตัวเลข ข้อความ ภาพ และเสียงที่ยังไม่ผ่านกระบวนการประมวลผล วิเคราะห์หรือสังเคราะห์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์

1.2 ความหมายของสารสนเทศ (Information)

สารสนเทศ มาจากภาษาอังกฤษคำว่า “Information” ซึ่งมีผู้ได้ให้นิยามไว้อย่างต่าง ๆ ดังนี้

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2553) กล่าวว่า สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลที่มีคุณค่าและคุณประโยชน์ ทั้งในเชิงจำนวนและคุณภาพ เช่น ข้อมูลความเป็นจริงในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2549) กล่าวว่า สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูลที่ถูกมนุษย์วิเคราะห์และตีความแล้ว มีคุณค่าสูงกว่าข้อมูล เนื่องจากสามารถสื่อความหมายได้โดยมีความครอบคลุมที่กว้างกว่า

คณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (2544) กล่าวว่า สารสนเทศ หรือ สารนิเทศ หมายถึง แก่นหรือเนื้อหาที่สำคัญ ซึ่งได้มีการแสดงออกให้ทราบ อาจเป็นข้อมูลหรือข้อเท็จจริง ข่าวสาร ความรู้เรื่องราวทั่วไป ความรู้ทางวิชาการหรือศาสตร์ ความรู้สึก ความคิด ประสบการณ์ ซึ่งผ่านการกลั่นกรอง ประมวล เรียบเรียงและจัดเก็บโดยบันทึกสื่อชนิดต่างๆ มีหลากหลายรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดสารให้ผู้อื่นทราบและใช้ประโยชน์ต่อไป

Turban (2006) กล่าวว่า สารสนเทศ คือข้อมูลที่ผ่านการจัดการและตีความหมายแล้วมีคุณค่าต่อผู้รับเพื่อการนำไปใช้งาน เช่น เกรดเฉลี่ยสะสมของนักศึกษา เป็นต้น

Orna (1998) กล่าวว่า สารสนเทศ คือ การถ่ายทอดความรู้ของมนุษย์เพื่อการสื่อสารไปยังบุคคลอื่นทั้งในรูปแบบโสตวัสดุและทัศนวัสดุ สิ่งตีพิมพ์ สุนทรพจน์ หนังสือบทความ รายงานการประชุม หรือฐานข้อมูล

จากคำนิยามข้างต้น สามารถสรุปความหมายของสารสนเทศ ได้ดังนี้ สารสนเทศ หมายถึง ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้ต่างๆ ที่ผ่านการประมวลผลแล้วและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยสารสนเทศนั้นบันทึกไว้ในรูปแบบของวัสดุตีพิมพ์ ได้แก่ หนังสือวารสาร หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แผ่นพับ จุลสาร เอกสารจดหมายเหตุ และวัสดุไม่ตีพิมพ์ได้แก่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ แผ่นเสียง เทปโทรทัศน์ ข้อมูลจากฐานข้อมูล และจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมถึงวิชาความรู้ ซึ่งคือข้อเท็จจริงที่มีการค้นคว้าได้หลักฐานหรือเหตุผลชัดเจน และจัดเข้าเป็นระเบียบแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

1.3 ความหมายของความรู้ (Knowledge)

Davenport and Prusak (1998 : 5) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึง ส่วนผสมที่เกิดจากประสบการณ์การทำงาน และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ที่พร้อมจะถูกนำไปใช้เพื่อการตัดสินใจและการกระทำต่างๆ

Haraldsson (2003) กล่าวว่า ความรู้ คือ การไหลเวียนของความรู้สึก ปฏิกริยาตอบกลับ การตัดสินใจ สารสนเทศและกระบวนการเรียนรู้ นอกจากนั้นความรู้ดังกล่าวยังสามารถสูญหายและเกิดการทดแทนขึ้นมาใหม่ได้

ภราดร จินดาวงศ์ (2549 : 4) กล่าวว่า ความรู้ คือ สิ่งที่ได้มาโดยการศึกษา ประสบการณ์ ทักษะ การอบรม การดูงาน หรืออาจเกิดจากการค้นหา ค้นคว้า ค้นพบ ได้เห็น ได้ฟังของแต่ละบุคคล เมื่อเวลาผ่านไปความรู้จะเกิดการสะสมเพิ่มพูนมากขึ้น

วิศิณ ชูประยูร (2545 : 29) กล่าวว่า ความรู้ หมายถึงข้อเท็จจริงและ/หรือสารสนเทศทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ หลักการ กฎธรรมชาติ ความชำนาญเฉพาะทางและกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในสังคมเพื่อรู้ๆเรา อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทักษะทางเทคนิค และทักษะทางสังคม

พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547) กล่าวว่า ความรู้ คือกระบวนการจัดเก็บ เลือกใช้ และบูรณาการ การใช้สารสนเทศเหล่านั้นจนเกิดความรู้ใหม่

จากคำนิยามต่างๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า **ความรู้** หมายถึง ความเข้าใจในเรื่องบางเรื่องหรือสิ่งบางสิ่ง ซึ่งอาจจะรวมไปถึงความสามารถในการนำสิ่งนั้นไปใช้เพื่อเป้าหมายบางประการ โดยอาศัยกระบวนการที่แปรผลมาจากข้อมูล สารสนเทศ การศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ ที่สะสมในอดีต และสามารถเพิ่มขึ้นได้อย่างไม่จำกัดในอนาคต ดังแผนภาพด้านล่าง

1.4 ประเภทของความรู้

ประเภทของความรู้มีหลายลักษณะทั้งความรู้จากข้อเท็จจริง ความรู้จากประสบการณ์ ความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดมาหรือความเชื่อ ความรู้ส่วนบุคคล (Individual knowledge) และความรู้องค์กร (Organizational knowledge) จากลักษณะต่างๆ ดังกล่าวสามารถแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1.4.1 **ความรู้ที่ซ่อนอยู่ในแต่ละบุคคลหรือความรู้ที่ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge)** เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญหรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่สามารถอธิบายได้และไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม

1.4.2 **ความรู้ที่เด่นชัดหรือความรู้ที่บันทึกไว้ (Explicit Knowledge)** เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น ฐานข้อมูลระบบผู้เชี่ยวชาญ รายงาน ทฤษฎี คู่มือต่างๆ ในบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

โดยที่ความรู้ทั้ง 2 ประเภทนี้มีวิธีการจัดการที่แตกต่างกัน การจัดการ “**ความรู้เด่นชัด**” จะเน้นไปที่การเข้าถึงแหล่งความรู้ ตรวจสอบ และตีความได้ เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ ก็นำมาสรุปไว้ เพื่อใช้อ้างอิง หรือให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ต่อไป ส่วนการจัดการ “**ความรู้ที่ซ่อนเร้น**” นั้นจะเน้นไปที่การจัดเวทีเพื่อให้มีการแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ต่อไป

2. การรู้สารสนเทศ

2.1 ความหมายของการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศ ตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Information Literacy ซึ่ง Association of College & Research Libraries (2000) ได้ให้ขอบเขตของ การรู้สารสนเทศ ดังต่อไปนี้

1. ความสามารถในการกำหนดความต้องการสารสนเทศ คือ ความสามารถที่บุคคลรู้ว่าสารสนเทศที่ต้องการมีอยู่ที่ใดบ้าง และมีประโยชน์อย่างไร
2. ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือ สามารถสืบค้นสารสนเทศในรูปแบบและวิธีการต่างๆ ได้ และเป็นสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการมากที่สุด
3. ความสามารถในการประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศได้ คือ สามารถเข้าใจและแปลความหมายของสารสนเทศได้อย่างมีเหตุผล ประเมินได้ว่าสารสนเทศที่ได้มานั้นมีประโยชน์ตรงกับความต้องการหรือไม่
4. ความสามารถในการประยุกต์ใช้สารสนเทศกับองค์ความรู้เดิม คือ ความสามารถในการเปรียบเทียบความรู้ที่ได้มาใหม่กับความรู้ที่มีอยู่เดิม แตกต่างกันอย่างใด พร้อมทั้งสังเคราะห์แนวคิดใหม่เพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับความรู้เดิมที่มีอยู่อย่างได้ผล
5. ความสามารถในการใช้สารสนเทศเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ คือ การนำสารสนเทศที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนหรือสร้างผลงานใหม่ ขึ้นมาตามเป้าหมายที่วางไว้
6. ความเข้าใจในเรื่องของเศรษฐกิจ กฎหมาย สังคมที่มีผลต่อการใช้สารสนเทศ ตลอดจนการเข้าถึงสารสนเทศและใช้สารสนเทศอย่างมีจริยธรรมและถูกกฎหมาย

สุดาวดี ศรีสุดตา (2549) ได้สรุปความหมายของ การรู้สารสนเทศ ออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ความสามารถในการกำหนดความต้องการสารสนเทศ ได้แก่
 - ทักษะในการหาหัวข้อที่ตรงกับความต้องการได้
 - ทักษะในการสร้างกรอบแนวคิด (Concept Mapping) ได้
2. ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศ ได้แก่
 - ทักษะในการเลือกแหล่งสารสนเทศ ประเภททรัพยากรที่ต้องการได้
 - ทักษะในการใช้เครื่องมือช่วยค้น เช่น OPAC, Search Engine ได้
 - ทักษะในการใช้กลยุทธ์ในการสืบค้น ซึ่งสามารถใช้ทั้งระดับเบื้องต้น (Basic search) และเบื้องต้นสูงได้ (Advance search) ได้
 - ทักษะในการค้นหาเพื่อให้พบสารสนเทศที่ต้องการ เช่น เลขเรียกหนังสือได้
3. ความสามารถในการนำสารสนเทศไปใช้ ได้แก่
 - ทักษะในการประเมินความน่าเชื่อถือของสารสนเทศ
 - ทักษะในการวิเคราะห์ เพื่อตีความสารสนเทศที่ได้มาว่าสารสนเทศใดควรนำไปใช้ได้บ้าง
 - ทักษะในการสังเคราะห์สารสนเทศ เป็นความสามารถเขียนสรุปจากสารสนเทศที่ได้มาทั้งหมด
 - ทักษะในการสื่อสาร ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบรายงานหรือการนำเสนอหน้าชั้นเรียน เป็นต้น

ชุดิมา สัจจามันท์ (2550) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศ คือ การมีความรู้ ความเข้าใจ พื้นฐานในเรื่องนั้นๆ เช่น เศรษฐศาสตร์ สื่อ และดิจิทัล เป็นต้น

สมาน ลอยฟ้า (2544) กล่าวว่า การรู้สารสนเทศ หมายถึง ความสามารถที่บุคคลตระหนักรู้ถึงความต้องการสารสนเทศ และมีความสามารถในการค้นหา ประเมินคุณค่า และใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถจัดการสารสนเทศในสิ่งแวดล้อมที่มีสารสนเทศมากมายและหลากหลาย โดยการค้นหาแหล่งสารสนเทศ วิเคราะห์และสังเคราะห์สารสนเทศจากสื่อทุกประเภท และสามารถสื่อสารสารสนเทศที่ค้นพบไปยังผู้อื่นได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การรู้สารสนเทศ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่รู้ว่าตนต้องการสารสนเทศเมื่อใด และต้องค้นหาสารสนเทศด้วยวิธีการใด ในรูปแบบใด จากแหล่งไหน รวมทั้งประเมินและใช้สารสนเทศที่ได้มาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ความสำคัญของการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศเป็นทั้งความรู้ ความสามารถ ทักษะและกระบวนการอันเป็นประโยชน์พัฒนาทักษะการเรียนรู้ และทักษะชีวิต และช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้รู้สารสนเทศ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในสังคมปัจจุบันในด้านต่างๆ ดังนี้ (ชุดิมา สัจจามันท์, 2550 ; คณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548)

2.3.1 ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การรู้คอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐานเป็นองค์ประกอบสำคัญของการรู้สารสนเทศ โดยเฉพาะในกระบวนการเข้าถึงและค้นคืนสารสนเทศจากฐานข้อมูลรายการสารานุกรม (OPAC) ของห้องสมุด หรือจากอินเทอร์เน็ต และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ประกอบด้วย

- ทักษะพื้นฐาน เช่น การใช้แป้นพิมพ์ การใช้เมาส์ เครื่องพิมพ์ เป็นต้น
- การเลือกใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ต่างๆ เช่น Microsoft Word, Microsoft Excel หรือ Microsoft Access เป็นต้น
- ทักษะการใช้อินเทอร์เน็ตเครือข่าย และฐานข้อมูล

2.3.2 ด้านภาษา การรู้และทักษะด้านภาษามีความสำคัญ เช่น ในขั้นตอนการค้นคืนสารสนเทศต้องมีการกำหนดคำค้น คำสำคัญ หรือหัวเรื่อง ในการใช้สารสนเทศ โดยเฉพาะสารสนเทศจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และการนำเสนอสารสนเทศ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถและทักษะทางภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.3.3 ด้านการรู้ห้องสมุด ผู้เรียนต้องรู้ว่าห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมสารสนเทศในสาขาวิชาต่างๆ ไว้ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รู้วิธีการจัดเก็บสื่อ รู้จักใช้เครื่องมือช่วยค้นต่างๆ รู้จักกลยุทธ์ในการค้นคืนสารสนเทศแต่ละประเภท รวมทั้งบริการต่างๆ ของห้องสมุด โดยเฉพาะห้องสมุดของสถาบันการศึกษาที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่จะต้องรู้จักอย่างลึกซึ้งในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวแล้ว การรู้ห้องสมุดครอบคลุมการรู้แหล่งสารสนเทศอื่นๆ ด้วย

2.3.4 ด้านความคิด การพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิด รู้จักคิด วิเคราะห์ เป็นกระบวนการสำคัญในการสอนเรื่องการรู้สารสนเทศ และสร้างผู้รู้

สารสนเทศ ดังนั้น กระบวนการคิด วิเคราะห์ ประเมิน สังเคราะห์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในกระบวนการรู้สารสนเทศ

2.3.5 ด้านคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ การรู้สารสนเทศเน้นย้ำให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการนำผลงานของคนอื่นมาใช้ในการงานของตนจำเป็นต้องอ้างอิงให้ถูกต้องเสมอ

2.3.6 การดำรงชีวิตประจำวัน การรู้สารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะผู้รู้สารสนเทศจะเป็นผู้ที่สามารถวิเคราะห์ ประเมินและใช้สารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองเมื่อต้องการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ถ้าต้องการซื้อเครื่องปรับอากาศของบริษัทใดบริษัทหนึ่งก็ต้องพิจารณามาตรฐานคุณภาพ บริการหลังการขาย และเปรียบเทียบราคา แล้วจึงค่อยตัดสินใจ เป็นต้น

2.3.7 การประกอบอาชีพ การรู้สารสนเทศมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพราะบุคคลนั้นสามารถแสวงหาสารสนเทศที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพของตนเองได้ เช่น เกษตรกร เมื่อประสบปัญหาโรคระบาดกับพืชผลทางการเกษตรของตน ก็สามารถหาตัวยาหรือสารเคมีเพื่อกำจัดโรคระบาด ดังกล่าวได้ เป็นต้น

นอกจากความสามารถดังกล่าวแล้ว ผู้เรียนควรมีคุณสมบัติในด้านอื่นๆ ประกอบอีก ได้แก่ (คณาจารย์ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์, 2548)

1. การรู้ห้องสมุด (Library literacy) ผู้เรียนต้องรู้ว่า ห้องสมุดเป็นแหล่งรวบรวมสารสนเทศในสาขาวิชาต่างๆ ไว้ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รู้วิธีการจัดเก็บสื่อ รู้จักใช้เครื่องมือช่วยค้นต่างๆ รู้จักกลยุทธ์ในการค้นคืนสารสนเทศแต่ละประเภท รวมทั้งบริการต่างๆ ของห้องสมุด โดยเฉพาะ ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาที่ผู้เรียนกำลังศึกษาอยู่จะต้องรู้จักอย่างลึกซึ้งในประเด็นต่างๆ ดังกล่าวแล้ว การรู้ห้องสมุดครอบคลุมการรู้แหล่งสารสนเทศอื่นๆ ด้วย
2. การรู้คอมพิวเตอร์ (Computer Literacy) ผู้เรียนต้องรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เบื้องต้นในเรื่องของฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ การเชื่อมประสานและการใช้ประโยชน์จากคอมพิวเตอร์ เช่น การพิมพ์เอกสาร การส่ง

จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการรู้ที่ตั้งของแหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

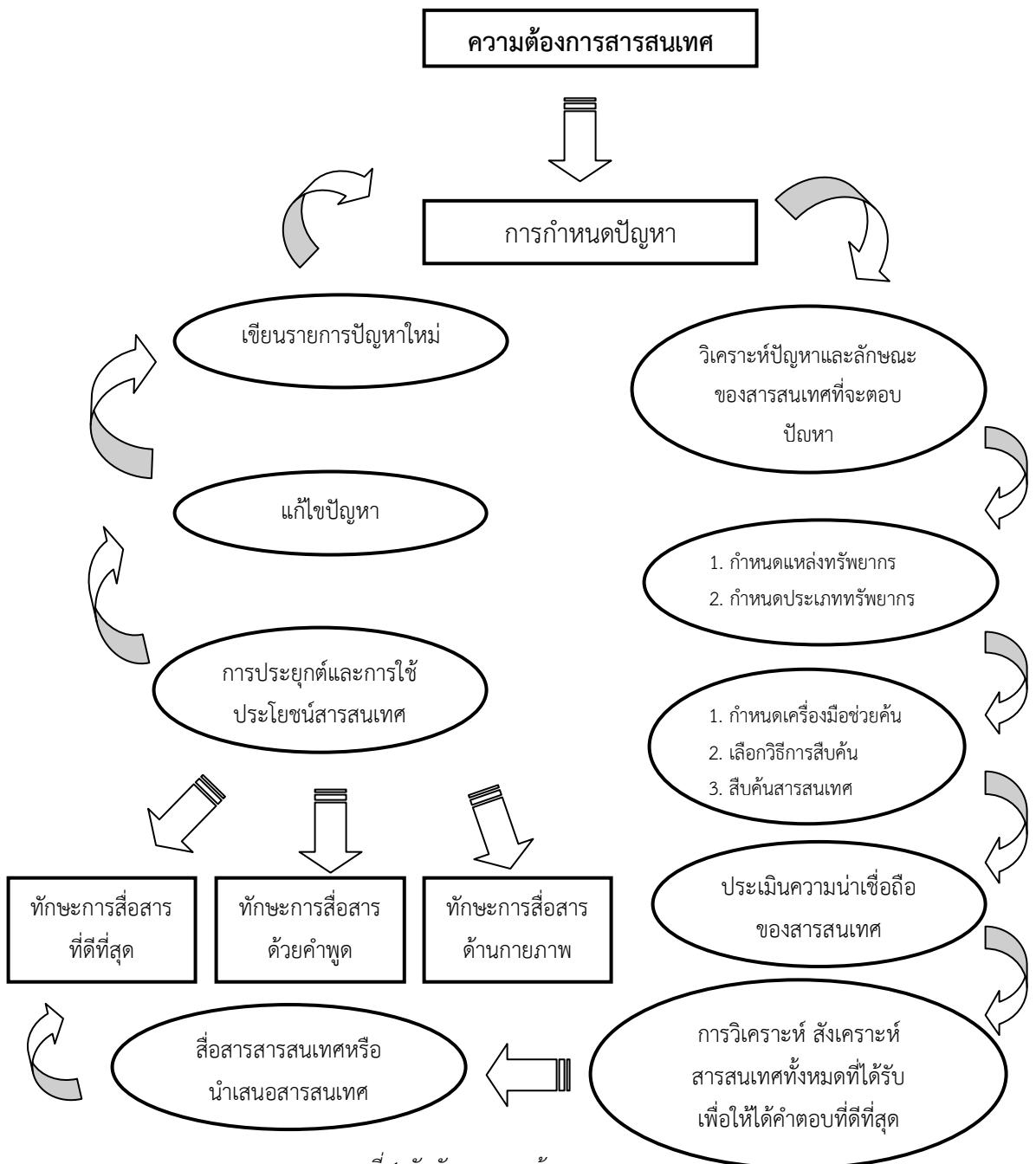
3. การรู้เครือข่าย (Network Literacy) ผู้เรียนต้องรู้ขอบเขตและมีความสามารถในการใช้สารสนเทศทางเครือข่ายที่เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลกสามารถใช้กลยุทธ์การสืบค้นสารสนเทศจากเครือข่าย และการบูรณาการสารสนเทศจากเครือข่ายกับสารสนเทศจากแหล่งอื่นๆ
4. การรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เห็น (Visual Literacy) ผู้เรียนสามารถเข้าใจและแปลความหมายสิ่งที่เห็นได้รวมถึงความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การเรียนรู้การแสดงความคิดเห็น และสามารถใช้อย่างที่เห็นนั้นในการทำงานและการดำรงชีวิตประจำวันของตนเองได้ เช่น สัญลักษณ์บุหรี และมีเครื่องหมายกากบาททาบอยู่ด้านบนหมายถึง ห้ามสูบบุหรี สัญลักษณ์ผู้หญิงอยู่หน้าห้องน้ำ หมายถึง ห้องน้ำสำหรับสตรี เป็นต้น
5. การรู้สื่อ (Media Literacy) ผู้เรียนต้องสามารถเข้าถึง วิเคราะห์ และผลิตสารสนเทศจากสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ ดนตรี หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น รู้จักเลือกรับสารสนเทศจากสื่อที่แตกต่างกัน รู้ขอบเขตและการเผยแพร่สารสนเทศของสื่อ เข้าใจถึงอิทธิพลของสื่อ และสามารถพิจารณาตัดสินได้ว่าสื่อนั้นๆ มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร
6. การรู้สารสนเทศดิจิทัล (Digital Literacy) ผู้เรียนสามารถเข้าใจและใช้สารสนเทศรูปแบบซึ่งนำเสนอในรูปแบบดิจิทัลผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ ตัวอย่างการรู้สารสนเทศดิจิทัล เช่น สามารถดาวน์โหลดไฟล์ข้อมูลจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่เข้าถึงในระยะไกลมาใช้ได้ รู้ว่าคุณภาพสารสนเทศที่มาจากเว็บไซต์ต่างๆ แตกต่างกันรู้ว่าเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือและเว็บไซต์ไม่น่าเชื่อถือ รู้จักโปรแกรมการค้นหา สามารถสืบค้นโดยใช้การสืบค้นขั้นสูง รู้เรื่องของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่คุ้มครองทรัพยากรสารสนเทศบนเว็บไซต์ การอ้างอิงสารสนเทศจากเว็บไซต์ เป็นต้น
7. การมีความรู้ด้านภาษา (Language Literacy) ผู้เรียนมีความสามารถกำหนดคำสำคัญสำหรับการค้น ในขั้นตอนการค้นคืนสารสนเทศที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ การค้นสารสนเทศจากอินเทอร์เน็ต และการนำเสนอสารสนเทศที่ค้นมาได้ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะ

ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่จำเป็นมากที่สุด เนื่องจากเป็นภาษาสากล และ
สารสนเทศส่วนใหญ่เผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษ

8. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ผู้เรียนสามารถคิด
วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตัดสินใจเลือกรับสารสนเทศที่นำเสนอไว้หลากหลาย
โดยการพิจารณาทบทวนหาเหตุผล จากสิ่งที่เคยจดจำ คาดการณ์ โดยยังไม่
เห็นคล้อยตามสารสนเทศที่นำเสนอเรื่องนั้นๆ แต่จะต้องพิจารณาใคร่ครวญ
ไตร่ตรองด้วยความรอบคอบและมีเหตุผลว่าสิ่งใดสำคัญมีสาระ ก่อน
ตัดสินใจเชื่อ จากนั้นจึงดำเนินการแก้ปัญหา
9. การมีจริยธรรมทางสารสนเทศ (Information Ethic) การสร้างผู้เรียนให้
เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ มีความสำคัญและเป็น
เป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา เพื่อปลูกฝังผู้เรียนให้รู้จักใช้สารสนเทศ
โดยชอบธรรมบนพื้นฐานของจริยธรรมทางสารสนเทศ เช่น การนำ
ข้อความหรือแนวคิดของผู้อื่นมาใช้ในการงานของตนจำเป็นต้องอ้างอิงเจ้าของ
ผลงานเดิม การไม่นำข้อมูลที่ขัดต่อศีลธรรมและจรรยาบรรณของสังคมไป
เผยแพร่ เป็นต้น

2.3 วัฏจักรของการรู้สารสนเทศ (Information Literacy Cycle)

Amstutz & Whitson (1997) ได้กล่าวถึงวัฏจักรของการรู้สารสนเทศไว้ว่า
ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ ขั้นตอนแรก คือ การกำหนดปัญหา ประเด็น หรือคำถาม และ
ทำการพิจารณาสารสนเทศที่ต้องการว่าจะสามารถสืบค้นหาสารสนเทศเหล่านั้นได้อย่างไร จาก
แหล่งใด โดยการคิดวิธีการสืบค้น หลังจากนั้นจึงเริ่มต้นในการสืบค้นหาจากแหล่งทรัพยากร
สารสนเทศต่างๆ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของสิ่งตีพิมพ์และไม่ตีพิมพ์ และสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์
(เช่น ฐานข้อมูลออนไลน์) หรือแหล่งสารสนเทศบุคคล แหล่งสารสนเทศที่เป็นสถาบัน และ
กำหนดวิธีสืบค้นและเครื่องมือสืบค้นเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ต้องการ เมื่อได้สารสนเทศแล้ว
จำเป็นต้องวิเคราะห์ประเมินความน่าเชื่อถือ จากนั้นต้องสังเคราะห์สารสนเทศทั้งหมดเพื่อจัด
ระเบียบและให้เกิดความเข้าใจ ขั้นตอนต่อไปคือการออกแบบคำตอบที่ดีที่สุดจากการใช้
สารสนเทศที่ผ่านการสังเคราะห์แล้ว อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาโดยการประยุกต์จาก
สารสนเทศ ซึ่งอาจจะอยู่ในหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบของการเขียนรายงาน หรือบันทึก
ข้อความ การสื่อสารด้วยคำพูด หรือนำไปใช้ในด้านกายภาพ สุดท้ายถ้าคำตอบที่ได้จาก
สารสนเทศไม่เพียงพอหรือต้องการอธิบายประเด็นหรือคำถามเพิ่มเติม วัฏจักรของการรู้
สารสนเทศจะเริ่มต้นใหม่อีกครั้งตามขั้นตอนต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งสามารถนำเสนอ
เป็นแผนภาพตามรายละเอียดที่ปรากฏด้านล่าง

ภาพที่ 1 วัฏจักรของการรู้สารสนเทศ